

„... hadd szóljak rólatok, leghívebb munkatársaim, segítőim, gyámolítóim: édes, szép zöld fáim! ...Ha egyszer valaki idejön, azt kérdezni, miért tudtam többet dolgozni nyáron, mint télen, mondjátok el neki, hogy ti is ott voltatok akkor. A szabad természet volt az én sokat írásomnak legfőbb, legmélyebb titka.”

Jókai Mór: Negyven év visszhangja

Romantika, geológia, ornitológia

Földrajzi helyzet, megközelítés

A terület Budapesten, a Budai-hegység még ma is hangulatos részén, a Sváb-hegyen található a XII. kerület Költő u. 21 szám alatt. Megközelíthető a Széll Kálmán térről induló 21-es vagy 21A jelzésű, illetve a Boráros térről induló 212-es buszokkal. A Költő utcai megállónál kell leszállni. Gépkecsival az Isten-hegyi út felől lehet könnyen idejutni. A Moszkva térről a Széchenyi-hegyre vezető jelzett turistaút (zöld sáv) itt halad el.

Általános leírás

A Jókai-kert 1975 óta országos jelentőségű természetvédelmi terület, 2007 óta pedig védett történeti kert is. A védettséget létrehozó miniszteri rendelet a Jókai-kert természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról a következők szerint fogalmaz: „A védettség indoka és célja Jókai Mór, a magyar irodalom kiemelkedő alakja egykori kertjének és az abban található kultúrtörténeti emlékek megőrzése és látogatásra alkalmassá tétele, az itt található dendrológiai és esztétikai értéket képviselő faegyedek és egyéb növények, valamint a sajátos tájképi adottságok megóvása. ... A terület természetvédelmi kezeléséért felelős szerv a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság.”

A rideg szöveg egy kellemes hangulatú parkot hozott létre, mely méltó módon szolgálja romantikus írónk emlékét, a madarak védelmét, az itt működő szervezetek, intézmények zavartalan munkáját, és az ide látogatók lelki épülését, örömeit. A Jókai-kert közpark, munkaidőben szabadon látogatható!

A túraterület részletes bemutatása

A Jókai-kert Természetvédelmi Területnek négy „arca”, így négy funkciója van. Az első, ami az egész területet egységbe foglalja, az írófejedelem emlékét őrző kultúr-park. A második a park, mint élőhely, madárvédelmi mintaterület. A harmadik a Kőpark tanösvény az ország földtörténeti emlékeivel. A negyedik a hely szelleméből adódó szervezetek itteni működésének biztosítása. Ezek: a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, a Petőfi Irodalmi Múzeum – Jókai Emlékszoba, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, és a Keve András Madártani és Természetvédelmi Szakkönyvtár.

A látogatókat a Jókai-kert egyedülálló kultúrtörténeti jelentőségét hangsúlyozó, színvonalas információs táblák fogadják, a jellegzetes növényeket névtáblák ismertetik, aki pedig elfáradt, megpihenhet a park ösvényei mentén elhelyezett padokon.

A Jókai-kert helytörténeti, művészeti, természeti értékkel bíró kertépítészeti alkotás, park, melyben műemléki értéket képviselő építmények, tárgyak találhatók: Jókai Mór préháza, majorosháza, borospincéje, faragott kőpadja, kőasztala, Róna József „Jókais” Anakreon-szobra. A kert történeti értékét növeli, hogy megtalálható területén még néhány öreg fa, amelyet Jókai maga ültetett és gondozott.

Jókai Mór életében meghatározó volt a természet- és kertszeretet. Kertészet iránti szenvedélyének hódolva vásárolta meg 1853-ban a Sváb-hegyen lévő 2 holdas telket – felhagyott kőbányát – a rajta álló házzal, ahonnan pazar kilátás nyílt a Gellért-hegyre, a Dunára és a városra. *Hárs-, juhar-, vadgesztenye-, és diófákat* ültetett, hogy felfogják az északi szelet. Teraszosan alakította ki a kertet, feltöltötte termőfölddel, gyümölcsfákat és szőlőt telepített, konyhakertet létesített, rózsákat nemesített. Ide vonult el a város zajától, falusias környezetbe. A svábhegyi családi ház kertjében zajló szüretetek a magyar művészeti élet nagy eseményei voltak, a korabeli szellemi élet egyik központja alakult itt ki.

A kert telepített növényvilága mellett foltokban természetes állományú *hóvirágok* és *odvas keltike* populációk maradtak fenn.

A változatos növényzet sokféle élőhelye gazdag madárvilágot vonz. A Jókai-kert igazi madárparadicsom, madárvédelmi mintaterület, *odúkkal, etetőkkal, itatókkal és fürdőekkel*, valamint a látogatókat tájékoztató Madárbarát kert információs táblákkal, no, és madarakkal. Talán a két legkülönösebb – igaz, átvonuló – madárvendég a *fekete- és fehér gólya*. Budapesti ritkaság a rendszeresen költő *kék galamb* és a *macskabagoly* is. Az idős fák vonzzák a harkályokat. Ese-

Hóvirág

Keltike

tenként ritka vendég a *fekete harkály* és *szürke küllő* is. A kihelyezett odúk gyakori lakója a *kék- és széncinege*. Az etetőkön a leggyakoribb vendégek a cinegék és a verebek mellett a *meggyvágó, a csuszka* és a *fenyőpinty*. Az emlősöket az állandóan itt lakó *mókus*, és az alkalmi látogató *róka* és *borz* képviseli.

A Sváb-hegyen található Jókai-kertben került kialakításra a hazai közeteket szemléltető tanösvény, a Kőpark tanösvény. Az itt bemutatásra elhelyezett monolitok ízelítőt adnak a hazánk földjét alkotó sokféle kőzetről, és képesek esztétikai élményt is nyújtani a laikus és a szakember számára egyaránt. A 42 db kőzetblokk időrendben 440 millió év földtani történéseit jeleníti meg. A megtekinthető kőzetek a következők:

Földtörténeti óidő:

1. *Kvarcfillit* – muszkovit-csillámos, metamorf – Balatonfőkajár
2. *Mészkő* – kristályos, sekélytengeri eredetű – Polgárdi
3. *Gneisz* – sávós, csillámos, gránit átalakulásával keletkezett – Kópháza
4. *Gránit* – üledékek beolvasztásából származó, mállott – Pátka
5. *Rakacai „márvány”* – mésziszap eredetű sávós mészkő átalakulásával jött létre – Rakacaszend
6. *Gránit* – nagy földpátkristályos, amfibol-biotitcsomós – Erdősmecske
7. Balaton-felvidéki *vörös homokkő* – trópusi, középszakasz jellegű folyó árterében lerakódott, egyenletes szemcsenagyságú – Balatonrendes
8. Keresztrétegzett *vörös homokkő* – trópusi, középszakasz jellegű folyó árterében lerakódott – Kővágósözlős

Földtörténeti középido:

1. Apró gumós *mészke* – óceáni medencelejtőn megcsúszott karbonát üledékekből cementálódott – Siklós
2. Gumós *mészke* – sekélytengeri képződésű – Gorica
3. *Mészke* – szublitorális övben képződött – Lábatlan
4. Vastagpados *dolomit* – árapályi lagúnában – Etyek
5. Vastagpados *dachsteini mészke* – karbonátplatformon képződött – Epöl
6. *Szenes pala* – finomhomokos, mikrorétegzett – Vasas
7. *Trachidolerit* – szénrétegeket áttörő vulkanit – Vasas
8. *Lumasella* – tengerparti mocsárban felhalmozódott kagylóhéjakból – Vasas
9. *Vörös mészke*, „piszkei márvány” – ősmaradvány-törmeléken padosan rétegzett – Tardos
10. *Epimetamorf konglomerátum* – partszegélyi, iszapcsúszásos szerkezetű – Cák
11. *Limonitos mészke* – mélytengeri mészsízapból keletkezett – Siklós
12. *Vastagpados mészke* – karbonát platformon lerakódott – Sümeg
13. *Zöldpala* – epimetamorf, kvarcitlencsés vulkáni tufából alakult – Felsőcsatár
14. *Karsztos mészke* – vastagpados, parti lagúnában képződött – Nagyharsány

Édesvízi mészke

Földtörténeti újido:

1. Mangáncsikos, kovás *bauxit* – dolomitfelszín-mélyedéseiben felhalmozódott – Óbarok
2. *Mésmárga* – vastagpados, szublitorális övben lerakódott – Tapolcafa
3. Biogéntörmeléken *mészke* – sekélytengeri – Dudar
4. Gránátos *piroxénandezit* – felszín alatt megrekedt szubvulkáni (lakkolit) – Dunabogdány
5. Kavicsos, csigás *durvamészke* – tengerparti, hullámveréses övben képződött – Sósút
6. *Lajtamészke* – sekélytengeri, ősmaradványokból álló – Fertőrákos
7. Kovás *homokke* – a Pannon-beltenger parti övében rakódott le – Kővágóörs
8. *Bazalt* – oszlopok, bazaltláva kihűléses zsugorodásával képződött – Zalahaláp
9. Édesvízi *mészke* – karsztforrásokból gyorsan kiváló likacsos szövetű – Süttő
10. Hólyagos *bazalt* – gázbuborékos, „kenyér-szövetű” – Nagysomlyó
11. *Bazalttufa* – szakaszosan működő vulkán szórt anyagából lerakódott – Kissomlyó
12. *Hidrokvartcit* – utóvulkáni működés során vált ki – Mád

Dachsteini mészke

13. Horzsaköves *dácittufa* – Szomolya
14. *Riolittufa* – zeolitosodott – Mád
15. *Riolittufa* – szórt savanyú vulkanit – Mád
16. Horzsaköves *riolittufa* (ignimbrit) – biotitos – Sárszentmiklós
17. Üveges riolit, *perlit* (gyöngykő) – nagy víztartalmú, ikrás szövetű – Pálháza
18. Kavicsos *homokkő* – folyótorkolat közeli, meszes kötőanyagú – Budafa
19. *Konglomerátum* – árapályövi meszes kötészű – Ajkarendek
20. Piroxénos *amfibolandezit* – szubvulkáni – Komló

A tanösvény hossza kb. 200 méter, menetidő 0,5-1 óra. A kőzetek tulajdonságait, kialakulásuk körülményeit részletesen ismerteti a „Kőpark tanösvény” című füzet, amely beszerezhető a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságon.

Végül induljunk egy Jókai emléksétára!

A kovácsoltvas kapun áthaladva jobbra ívelő lejtős úton indulunk el a főépület felé, amely Jókai Mór egykori villája helyén áll. Bal kéz felől, a kerítés mentén bokorsor, a másik oldalon juharfák, cseresznye és kőris mellett elhaladva érjük el azt a kis magaslatot, amelyen az író kedves oroszlanos kőasztala, padja áll. Előttünk a Jókainak oly kedves *hársak*, valamint *tiszafák* és *vadgesztenye* árnyékában Róna József Anakreon szobra emlékeztet az íróra. Hátunk mögött a

Jókai a „Jókai-kertben” anno

forrás: archív, net

város, s bár a telket ívesen körülölelő Költő utca hatalmasra nőtt fái már nem nyújtják azt a kilátást, mint egykor, a Gellért-hegy egy hasadékon át még ide látszik.

Ha tovább haladunk, elérjük a főépületet. A második világháborúban erősen megrongálódott, s végül lebontott Jókai villa helyén kétszintes ház épült, amely most a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság központja. Földszintjén egy kis emlékszobában látható némely személyes tárgya, kerti szerszáma és felnagyított fényképe az írónak, továbbá itt működik a Keve András Madártani és Természetvédelmi Szakkönyvtár is. Az épület előtt álló *hársfa* és *vadgesztenye* még Jókai ültetése, valamint az a gyönyörű *hegyi juhar* is, amely az épület előtti kerti terasz közepén áll. A főépület mellett elhaladva jobb kéz felől találjuk az egykori majoros házat, oly sok szüret színhelyét, szinte eredeti állapotában. Mögötte a terület még őrzi az egykori teraszos művelés nyomait. Az egykor „szélvédőnek” szánt telepítésből néhány *hársfa*, *bükk* és *juharfa* áll még, s vesz körül egy, még porladóban is fenséges, kidőlt, *magas kőris* törzset, tövében már új fák sarjaival: *dióval*, *eperfával*, *cseresznyével*.

Javasolt megfigyelési szempontok, feladatok

- A megfigyelt kőzetek közül melyik „rokonával” találkozhatunk a) Budapest területén a szabadban, b) épületekben, emlékművekben, c) természetismereti túráink során? (a: mészkő, édesvízi mészkő, homokkő, márga, b) gránit, mészkő, édesvízi mészkő, homokkő c) tengeri mészkő, édesvízi mészkő, márga)
- Keressétek meg térképen a Kőparkban megfigyelt érdekesebb kővek lelőhelyeit! (Értelem szerint.)
- Melyek az átalakult kőzetek közös jellemző tulajdonságai? (Lemezes, palás szerkezet, „selymes fény”, metamorfizáció, ...)
- Mi árulkodhat a tengeri üledékes kőzetek eredetéről? (Vázmaradványok, rétegzettség)
- Mi jellemzi a magmás és vulkáni kőzeteket? (Szemmel /is/ látható szemcsés-kristályos szerkezet)
- Keressünk bizonyítékokat a terület mesterséges kialakítására! (vízszintes terasz, mesterséges rézsűk, telepített növények...)

- Jelzi-e a növényzet, hogy itt már hegyvidéken vagyunk? (Itt több a csapadék, ritkább a száraz időszak, ezért dúsabb a fű, kevesebb az elszáradt növény...)
- Vegyük észre a madarak védelmét szolgáló megoldásokat! (Etető, itató, odú, fürdő, magyarázó táblák, fészkelő- és étkező helyként szolgáló növények...)
- Keressük meg a Jókai korából származó idős fákat! (Hárs, kőris, vadgesztenye, juhar, bükk)
- Jókai Mór a romantika írója volt. Mi bizonyítja ezt kertjében? (Maga a kert igénye, kialakítása, szobrok...)
- Figyeljük meg, hogyan ápolják Jókai Mór emlékét! (Emlékszoba, korabeli prэшáz, szobor, kőasztal, a park neve...)

Egy kis pedagógia

ISMERETFELDOLGOZÁSI MÓDSZEREK

A magyarországi jellemző kőzetek szerkezetének, megjelenésének (habitusának) összefüggése keletkezésük idejével és körülményeivel. A kőzetek időrend szerinti csoportosítása, jellemző sajátosságaik megkülönböztetése. A teraszos művelési mód oka, előnyei. Dendrológiai (növénynevelési) bemutatóhely és egyben élőhely sajátosságai, különleges természeti értékei. Ornitológiai (madártani) központ, madárvédelmi feladatok megismerése. Kultúrtörténeti, irodalmi emlékhely, Jókai Mór irodalmi nagysága, és történelmi jelentőségű szerepvállalása.

NEVELÉSI MÓDSZEREK

Jártasság szerzése a kőzetfelismerésben és meghatározásban a kőzetkeletkezés körülményeinek és idejének függvényében. Jártasság szerzése a madarak felismerésében és gondozásuk lehetőségeinek elsajátításában. Jártasság szerzése összefüggések felismerésében (teraszos művelés – helykihasználás hegyvidéki területen; hegyvidékekre jellemző hűvösebb, csapadékosabb klíma; kőzet korának és kialakulási módjának összefüggése lepusztulási formáival, habitusával). Felvilágosítás, véleménycsere, vita és állásfoglalás természetvédelmi, élőhely-védelmi és madárvédelmi kérdésekben (növénynevelés, madárgondozás).

Hasznos lehet

NYITVA TARTÁS:

Március 15-től október 15-ig minden nap 8.00–18.30-ig

Október 16-tól március 14-ig minden nap 8.00–16.30-ig

A belépés ingyenes. Kérjük, hogy az állat-és növényfajok megóvása érdekében kutyát ne hozzanak be a kertbe!

POZITÍVUMOK: Az esztétikus parki környezet. Kis terület, könnyű áttekinthetőség. **NEGATÍVUMOK:** A látogatási idő korlátozott.

Felhasznált szakirodalom

BAJOR ZOLTÁN: *Budapest természeti kalauza*. Kossuth Kiadó, 2009

DR. ORAVECZ JÁNOS – HALUPKA GÁBOR – ELŐD RÉKA: *Tanösvények Budapest körül 5. Köpark Tanösvény*. DINPI, 2004

<http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=3163>

www.szepmagyarorszag.hu/.../jokai_villa_hegyvidek_t... -

dinp.nemzetipark.gov.hu/index.php?pg=menu_768 -

www.mme.hu/magunkroll.../jokai-kert.html

Jókai egykori kedvelt pihenője

